

Rozhovor s psychiatrem Cyrilem Höschlem

(o dětství a talentech jeho čtyř dětí)

Cyril Höschl je významný český psychiatr, který se v rozhovoru speciálně vedeném pro tuto knihu zamýšlí nad otázkou, jak velký vliv mají na osobnost člověka geny, kolik z toho představuje výchova a prostředí, a co je dílem náhody, respektive speciální kombinace různých faktorů. Tuto velkou záhadu vývojové psychologie ilustruje na příkladu sebe a svých čtyř dětí.

Jaké bylo tvé dětství?

Na dětství se těžko vzpomíná bez zkreslení. Člověk, když je dospělý, interpretuje své dětství jinak, než jak to cítil, když byl dítětem. Mé dětství hodně ovlivnilo to, že v předškolním věku jsme žili prakticky na samotě. Rodiče museli odejít z Prahy a bydleli jsme v Jevanech, což bylo prvorepublikové letovisko Pražanů, ale v době mého předškolního věku tam v zimě téměř nikdo nebydlel, protože komunisti vilky lidem zabrali, případně do nich tu a tam nastěhovali nájemníky vyhnané z Prahy. Rekreační komunita se od října do května úplně vyprázdnila a zůstali jsem tam snad jenom my a několik dalších podobných. Já tam neměl žádné kamarády, byl jsem tam sám na zahradě mezi borovicemi a smrky. Brácha se narodil, když mi bylo pět a v sedmi jsme se potom přestěhovali do Liberce.

Máma měla co dělat, aby udržela chod domácnosti, protože na nákup měla půldruhého kilometru pěšky, žádná veřejná doprava, osm metrů uhlí byl příděl na rok - s tím musela vystačit i když mrzlo, a otec dojížděl do ČKD do práce. Takže na nějaké velké legrace a to, co dnes rodiče zajišťují pro své děti, nebyl prostor. Jediná komunikace se světem bylo chraplavé rádio, žádná televize. A pořád jsem byl venku. Otec byl stále pryč. Vracíval se pozdě večer, ráno jsem už ho neviděl. Tu a tam jsem si všiml, že se koupe v rybníce poté, co přišel unavený z fabriky. Navíc část mého útlého dětství jsme tatínka jako PTPáka doma skoro vůbec neviděli. V Liberci se to všechno změnilo, tam už byla rodina pospolu a já začal vrůstat do školní komunity. Na to už si vzpomínám živěji. Naše rodina byla z dnešního pohledu na jednu stranu trochu restriktivní v tom, že rodiče dbali zásad, abychom chodili každý večer ve stejnou dobu spát, abychom měli pravidelné jídlo, prostě na ty správné návyky. Když dítě řvalo, nechali ho vyřvat, žádné ruťuťu ňuňuňu, má smůlu, musí se naučit řád. Ale nebyla to taková ta protestantská přísnost či dokonce krutost. Rodiče nebyli vůbec fanatičtí, ani nábožensky ani politicky ani v jiném slova smyslu, ale prostě přečetli si příručku pro rodiče od slavného pediatra, profesora Švejcara, v níž prozrazoval režimovou výchovu – před jídlem umýt ruce, po obědě jít spát i když se dětem nechce apod. Ale nebylo to po mně v žádném případě vyžadováno násilně, takže dnes zpětně vnímám svoji výchovu jako poměrně liberální.

Jak jsme potom s bráchou dorůstali do puberty, tak jsme si to dobrovolně už narušovali a navíc tlak se zmenšoval s tím, jak jsme si některé věci sami osvojili. Pamatuji si takové hlouposti jako že „když se pořádně neutřeš poté, co vylezeš z vany, tak bys mohl dostat lišej“. Jako doktor vím, že je to asi nesmysl, ale tak dlouho jsem žil pod vlivem těchto mýtů, že jsem se vždycky utíral do sucha. Když to tedy shrnu, tak si myslím, že jsem měl na tehdejší dobu poměrně liberální výchovu.

Pokud jde o vzory, tak matka se spíš starala, aby všechno doma fungovalo, zatímco otec byl vzorem intelektuálně. Byl dobrý matematik, uměl 5 jazyků, znal českou poezii zpaměti, a i když byl introvert a ne moc velký komunikátor, děti mají obrovský smysl vyčítit u dospělých opravdovost, autenticitu i faleš a táta nám svou přirozenou autoritou imponoval jako nedostižný vzor. Byl obrovsky houževnatý při řešení problémů, což je jakási matematická vlastnost. On když se do nějakého problému zahryzl, tak bylo jasné, že to neopustí, dokud nenajde řešení. Tuto tvrdohlavost po něm zdědil jeden z mých synů.

Proč se to objevilo jen u jednoho vnuka? To je odvěké mystérium přírodních věd, co je vliv genů a co prostředí. Dnes už je k tomu hodně příspěvků, i experimentálních. Ale skvělý literární příspěvek je kniha Heleny Carlisle – *Krev mé krve – Mother's cry* – autentický příběh vyprávěný prostou matkou, která měla 4 děti. Nejstarší byl architekt, co dostal dokonce jakousi významnou cenu, jedna dcera se stala obětí vraha a nejmladší syn byl ten vrah. To je dokonalý příspěvek k debatě o tom, čím to je, že čtyři děti ze stejných genů a vychovávané stejnou matkou ve stejném prostředí dopadnou každé diametrálně úplně odlišně. Kdyby měly rozhodující vliv pouze rodičovské geny, tak by děti – směsi těchto genů – byly sobě dosti podobné; kdyby naopak prostředí mělo tak velký vliv, byly by si ve stejném prostředí vychovaní jedinci také hodně podobní. Ale jak při „křížení“, tak v interakci genů a prostředí dochází k mnoha interakcím, takže se naše osudové výhybky i talenty všelijak kříží a spojují v nejrůznější kombinace. Navíc genetické vlohy často přeskakují generaci – takže například kluk je víc po dědovi než po tátovi.

Otec mi imponoval ještě i neutrálním a otažitým vztahem k penězům, jež nepovažoval za kdovíjakou hodnotu. Nikdy jich moc nevydělal, vždy byl středně chudý, tak nějak aby mohl dobře žít, ale nikdy mu nešlo o to někde si naráz vydělat. Zároveň neutrácel, nebyl rozhazovačný. A na dnešní poměry byl vlastně hrozně asketický – nikdy jsem ho neviděl pít pivo, nic mu to neříkalo, nepřejídal se. To vše zcela přirozeně, nikoli „názorově“. Dlouho jsem přemýšlel jsem, čím se tedy vlastně odměňuje a přišlo mi, že jemu zkrátka přinášela radost intelektuální zábava z aplikované matematiky. Tohle a rodina mu stačily ke štěstí. Chodili jsme na výlety, byl velký turista, takový ten typ asketických turistů – nepěstoval žádné sporty, co vyžadují peníze. Plaval, jezdil na kole, ale ve chvíli, kdy by to kolo znamenalo investici za 50 000, tak už by ho nezajímalo. Jediné oblečení měl to, co mu koupila matka, protože on sám to považoval za nedůležité. A pak to nosil do roztrhání. Já jsem naopak dosti požívačný, rád jím a piju, ale je pravda, že luxus mi v podstatě nic neříká. Mám referenční rámec poměrně asketického táty a to navíc, co on měl intelektuálně, to já někdy doháním hedonisticky.

Vidíš ve svých dětech prarodiče?

Manželka je výtvarnice a jak se ty geny mixují, objevují se umělecké sklony v různé míře u různých dětí. Máme 4 děti, dvě holky a dva kluky a každé je úplně jiné. Jsou dokladem toho, že vztah mezi vrozeným a naučeným je hodně komplikovaný a založený na setech různých vlivů, jež se v různých kritických okamžicích dostávají do různých konstelací.

Nejstarší dcera Karolína je hodně po mé matce. I fyziognomicky. Je talentovaná na jazyky – umí jich pět, je na všechno šikovná, vystudovala 3 různé vysoké školy – tlumočnictví a překladatelství (francouzštinu), policejní akademii a doktorát získala na fakultě sociálních věd na oboru Média a komunikace. Pak se živila učením jazyků v jazykovém centru a to vše do té doby, než začala rodit děti. Ted' má 6 dětí. Má sklon se podceňovat, neprodávat se. Ptal jsem se jí, proč studovala všechny ty školy, když je ted' doma s tolika dětma. A ona odpověděla, že než měla rodinu, tak co jiného měla dělat, než studovat. Sedět doma?

Druhá dcera Kristýna je úplně jiná (hodně hubená, svalnatá a šlachovitá). Je orientovaná na dobrodružný život a na adrenalinové zaměstnání. Je záchranářka s atestací z anestezie a resuscitace i z urgentní medicíny, studovala horskou medicínu a buď jezdí se záchranou nebo lítá s helikoptérou. Dostává se do dramatických situací, zachraňuje z vrtulníku lyžaře v Alpách, byla s lékaři bez hranic v Afganistánu, lezla na Mont Everest, skákala s padákem. To jsou činnosti, které vyžadují rychlé rozhodování, žádný sentiment, žádné dlouhé filozofické úvahy. Zaprvé musí hned vědět, co je dobře a nesmí o tom moc

přemýšlet, a za druhé musí být psychicky odolná. Jednou jsem se jí ptal, jestli je to stres, protože ty zákroky (intubace, napíchnutí centrální žíly apod.) se často dělají v šílených podmínkách, kde by to normální doktor nedělal – venku, někde na silnici, leje, je bouřka, bláto, špína všude okolo, houfy zvědavců.... a ona mi řekla, že má na to takovou pomůcku: řekne si, že má dvě možnosti – když neudělá nic, člověk nejspíš zemře, a když něco udělá, tak dotyčný buď taky umře, nebo ne, takže vlastně o nic nejde a ona klidně pracuje dál, protože tím dává životu onoho člověka šanci, jakousi přidanou hodnotu. Ona vlastně už nemá co zkazit – zkazil to celé ten úraz a ona může svou práci situaci jediné zlepšit. Má disciplínu německého vojáka. Ve chvíli, kdy si s ní chci třeba jen tak popovídat po telefonu, tak se zeptá, jestli chci něco důležitého a pokud ne, tak to položí. Ona rozhoduje o tom, kdy se potkáme, kdy ona má čas. A je velmi efektivní v práci a vůbec v životě. Další je syn Cyril, kterému je nyní 36 let a ten byl vždycky „problem solver“. Už jako malé dítě.

Vývojový psycholog Piaget říká, že myšlení je internalizované chování. Malé dítě se nejdřív chová, a teprve potom začne myslet. Aby si představilo, co se stane s vázou, když strhne ubrus, tak ho musí nejdřív skutečně strhnout a tu zkušenost udělat. Teprve později si dokáže představit, co všechno může nastat. Proto se malé děti musí hlídat, neb se spíš chovají než myslí. Myšlení se tedy dá charakterizovat jako postupně zvnitřnělé chování. Manipulace, které se zprvu dějí motoricky se posléze začnou dít v hlavě symbolicky. A můj syn jako malé dítě neustále ručičkama něco kutil a byl šikovný na jemnou mechaniku. Můj kamarád měl doma starý pokažený a neopravitelný barometr, který mu bylo líto vyhodit, tak ho přinesl Cyrilovi, který v té době sotva chodil na základku, jestli ho náhodou neopraví on. Obával jsem se, že je to blbost, ale on se zahryzl do problému (jako jeho děda) a začal řešit, na jakém principu fungují barometry. Pak se zavřel do pokojíku a druhý den přinesl barometr opravený a dostal za to nějaké pomeranče nebo něco takového. Tehdy jsem si uvědomil, že je fakt šikovný, ale hlavně, že když se do něčeho zahryzne, tak mu to nedá, dokud tomu nepřijde na kloub.

Další zážitek s ním mám, když mu bylo asi dvanáct a já si koupil laserovou tiskárnu. Chtěl si tehdy něco vytisknout na folii, ale vložil tam folii, která nebyla teplovzdorná a celá se nabalila na ten válec. Já mu začal strašně spílat, že se to tam nesmí strkat a že je to celé zničené a na vyhození. On poňukával a navrhl, že to spraví. Já křičel, že houby spraví, že je to nespravitelné. A on mě nakonec uprosil, že než ji vyhodím, ať mu ji dám a nedívám se. Když jsem pak přišel do pokoje, tiskárna byla rozložená do posledního šroubku, čipu, vyndal z ní ten válec a jemně pinzetou a žiletkou, aniž by ho poškrábal, po milimetrech odpreparoval ten foliový škvarek. Já si říkal, že to už v životě nemůže dát dohromady. A tu tiskárnu mám dodneška! Ještě tiskne a už do ní neexistují ani náhradní díly, nic, ale mám ji ze sentimentu. A proč říkám, že myšlení je internalizované chování? Protože Cyril tuhle schopnost manipulovat se světem rukama proměnil ve schopnost manipulovat s ním v duchu a věnuje se vývoji softwarů. Dnes už je většinou líný pracovat rukama a raději si na to někoho pozve, ale stále to v něm je. Když bylo potřeba udělat jakousi příčku v bytě a řemeslníci se bránili, že je to atypické a že to asi nepůjde, tak on se naštvál, koupil si vrtačku a s precizností profesionálního truhláře to udělal a ukázal jim, že to prostě jde. Jeho to nebaví jenom proto, že ten software je pro něj mnohem větší challenge.

Čtvrté dítě, nejmladší syn Patrik je po mámě výtvarně nadaný a když něco grafického vytvoří, tak to většinou sklídí úspěch, ale on to nechce dělat, říká že není žádný grafik. Vystudoval scénaristiku na FAMU, později se dal dohromady s kamarádem a založili si firmu na výrobu her do mobilních telefonů. Založili si ji v Londýně. Patrik vymyslí pravidla hry, libreto, ty levely, přesně ví, co to chce, aby to bylo chytlavé, a udělá figurky. Pak

se s tím animuje a když to má hotové, tak kamarád to naprogramuje tak, aby to chodilo v iPhone a v Androidu. Jejich firma Hexage Limited se jednou ocitla mezi desítkami nejlepších producentů her do mobilních telefonů v nějakém celosvětovém žebříčku herních firem. Ještě na FAMU se seznámil se svou nynější ženou, což je pro změnu polská scénaristka. Mluví spolu česky a děti česky a polsky, podle toho, s kým mluví.

Pointou je, že tyhle čtyři děti ze stejného prostředí i stejných rodičů jsou naprosto odlišné. Cyril byl vždy víc orientován na peníze. Karolína mi jednou vytkla, jak jsme ho vychovali. On už ve 12 vydělával nějaké peníze softwarem a já si od něj občas půjčoval. Tehdy nemohl mít svůj účet, takže měl „živnost“ psanou na nejstarší dceru. Jednou večer přišel s tím, že jsem dal Patrikovi 3,60 Kč na školní sešit a že on chce taky 3,60 na sešit. Já mu na to řekl, že se nestydí, když vydělá takové prachy, závidět bráchovi 3,60. A on na to řekl něco, co ho dost charakterizuje: „Počkej táto, abychom si to ujasnili – to že jsem schopnej vydělat si svoje peníze, to je něco špatnýho, za co mám bejt trestanej? Od teď už nebudu dostávat na sešity? Nebo vysvětlí mi teda, jak to souvisí? Patrik má právo dostávat na sešity a já jako ne? Proč? Mít peníze je zločin? To si budu od teď kupovat i jídlo? Chci v tom mít jasno.“ Já samozřejmě couvl a dal mu těch 3,60. A nejstarší Karolína k tomu měla poznámku, že je strašný, jak jsme ho vychovali. A já jí vysvětlil, že jsme je vychovali všechny stejně, jeho jako i ji. A to je vlastně odpověď na otázku, kdo za co může. Když se někomu nevyvedly nebo naopak vyvedly děti, tak kdo za to může? Rodiče?

Jak ty sám vnímáš výchovu svých dětí?

Já si myslím, že naše děti měly krásný dětství. Ale děti to zpravidla vnímají úplně jinak, než rodiče. Výchova našich dětí byla velmi liberální. Já jsem například ani nevěděl, kam chodily v pozdějším věku do školy. Žena mi ráno vždy řekla, kam je mám zavést a tam jsem je vysadil. Na třídní schůzce jsem byl asi jednou – poslala mě tam manželka a já ani pořádně nevěděl, od kterého dítěte to je škola. Představa, že bych s nimi dělal úkoly nebo řešil, na jakou půjdou školu, to vůbec. O to všechno se starala spíš žena. Já mám kacírskou myšlenku, kterou snad ani nemůžu říkat nahlas – myslím si, že na těch školách zas tak nezáleží. Buď je to dítě dobrý, nebo není, ale žádný kurzy mu moc nepomohou. Buď se chce učit a dělá to pro sebe, nebo nic. Nevěřím na elitní školy. Když chci, aby mi odoperovali žlučník, jdu do normálního špitálu, kde je doktor, co to dělá stokrát za rok a je tam rozlitý kakao na zemi, protivný sestry a vím, že mě tam nezabijou. Když půjdu do nějakého speciálního privátního zařízení, kde to dělají 3x do roka, tak si sice mohu myslet, kdovíjakou nemám péči, ale opak může být pravdou.

Když se ohlédneš zpátky, je něco, co bys dneska dělal jinak?

Do určité míry to, že jsem všechno nechal na dětech, je podle mě lepší přístup, než kdybych jim umetal cestu a sháněl protekce.

Takže zpětně si myslím, že nejlepší vklad je nechat děti, ať se naučí o sebe starat samy. Tento přístup bych neměnil. „Nebudu ti dávat chleba, ale naučím tě ho péct“. (Něco jako montessori heslo „Pomoz mi, abych to dokázal sám“).

Samozřejmě, že když je dítě v ochranné periodě do 15 možná do 18 let, tak člověk cítí potřebu bránit nespravedlnost, která se mu děje, nebo mu pomoci, když trpí, nebo se o něj starat, když je nemocné. Ale ve chvíli, kdy bych mu měl zametat cestičku nebo pro něj získávat nějaké neoprávněné výhody, tak to ani náhodou. Karolína zkoušela přijímačky na medicínu na 3. lékařskou fakultu a nedostala se na ní v době, kdy jsem tam byl děkanem. Prostě neudělala testy, měla smůlu.

Nejsme žádní sociální inženýři. Člověk nikdy neví, co je pro co dobrý. Já nemůžu vědět, jestli náhodou dítěti jeho vlastní cesta nehodí výhybku někam, kde bude nakonec šťastnější, než kdyby šlo na nějakou soukromou elitní školu podle tatínkových představ. Když se rodič postaví do „Godlike position“ a začne podle toho znásilňovat skutečnost, tak začne vršit chyby.

Znám spoustu „overprotektivních“ maminek, které přicházejí do ordinace se 20 nebo 30letými schizofrenními syny a já si už ve chvíli, kdy se objeví mezi dveřmi, uvědomuju, že mít takovou matinku, byl bych taky už dávno hospitalizovaný. Když se něco zeptám toho syna, běžně za něj začne odpovídat maminka. Ptám se třeba: „Co jste v poslední době zažil?“ a maminka hned na to „No, byl na táboře a...“ Musím ji zastavit: „Počkejte, vás se neptám. Ptám se jeho, protože mě zajímá, co on považuje za důležité.“ Ale ona to své dítě mnohdy ani nepustí ke slovu.

Honza: Jeden z důvod, proč jsem skončil v blázinci je podle mě i ten, že jsem vyrůstal v rodině, kde máma je učitelka a když jsem dostal jedničku, tak dobrý, ale jakmile jedna mínus, tak hned naběhla s otázkou „Co je to mínus u té jedničky?!“

Pak jsem šel do korporátu a vnímal realitu tak, že první místo super a druhý místo je vlastně „první poražený“. Orientoval jsem se jenom na výkon, mentální odpočinek znamenal prohru, a skončilo to špatně.

Když jste vychovávali děti, kdo do výchovy zasahoval víc, manželka nebo Ty?

Moje žena s dětmi určitě víc byla. A byla do určité míry zdrojem úzkostnějšího přístupu – aby nespádl, aby nenastydnul, aby se mu něco nestalo... A já jsem to vyvažoval – nech ho bejt. Já jsem je poprvé vzal slaňovat, když jim bylo pět, sedm let. Dcera Kristýna dělala nedávno interview o svém horolezení a povídala, že má pocit, že to u ní vlastně začalo, když jsem já je vzal na jednu skálu v Podještědí a jako malou holčičku jsem ji nechal samotnou sjet na laně dolů. Má pocit, že právě tam se z ní vlastně stala horolezkyně. Zatímco ostatní děti to vnímaly jako dobrou bojovku, ale víc je to nepoznamenalo, v Kristýně ten adrenalin byl a táta ji jediným výletem otevřel oči. No a dnes se téměř denně spouští na laně z vrtulníku ve své práci.

Kde v tobě uzrálo rozhodnutí věnovat se psychiatrii?

Mně bavilo od dětství všechno možné, nejvíc mne asi lákala filmová režie, ale tam se musely dělat talentovky, na které se vyžadovaly fotky, které měly ukázat, že už člověk něco tvořil. A na to já byl línej, takže jsem to nestihnul. Mamince by se líbil doktor. Já se ve skutečnosti hlásil na medicínu, na FF na psychologii a taky VŠ strojní a textilní v Liberci – říkal jsem si, že bych zůstal doma na běžkách a bylo mi celkem jedno, jak to půjde ve škole. Když jsem šel na přijímačky na medicínu, tak jsme hned ten den věděli, jestli jsme přijatí. A já se přišel podívat a byl jsem veprostřed nad čarou, tak na fildu už jsem ani nešel. A pak jsem si řekl, že medicína je taky velmi univerzální, asi jako gympl. Když jsem odproval, nemohl jsem nikde sehnat místo. Náhodou jsem pak ale mluvil s jedním člověkem, a ten mne upozornil, že ve Výzkumném ústavu psychiatrickém v Bohnicích mají dvě volná místa. Tak jsem tam napsal a s kamarádem, co končil školu se mnou, jsme se sešli v čekárně. Pohovor vedl profesor Hanzlíček a mě zaujalo, že se se mnou bavil hodně otevřeně, i o politice. Zeptal se mě, jestli jsem někdy chtěl dělat psychiatrii a já odpověděl, že ne, že jsem se jen doslechl, že tam mají místo. Myslel jsem, že tím jsem si pod sebou zcela podřízl větev, jenže on na to opáčil, ať v září nastoupím. Když viděl můj překvapený výraz,

upřesnil: „Abyste to pochopil – já těch, co si sem přijdou řešit svoje problémy, mám za branou frontu, ale já potřebuju jednoho normálního.“

Kdysi jsem na studiích přečetl Freuda jenom jako kulturní doplněk ke vzdělání a měl jsem za to, že něco takového bych v životě asi nechtěl dělat. Nakonec jsem nastoupil s tím, že zůstanu rok a když bude místo někde jinde, přejdu. Jenže místo nebylo a druhý rok už se mi tam začalo líbit, už jsem začal dělat psychoterapii a když už jsem udělal i atestaci, tak už jsem nikam jinam nechtěl. Dnes už bych se pro psychiatrii rozhodl vědomě.

Když se dnes děti rozhodují na jakou školu jít, mají často pocit, že musí hned přesně vědět, co chtějí dělat. Jak to vnímáš ty?

Jsou dva typy lidí – jednak ti s vyhraněným talentem, co od dětství vědí, že nic jiného nemůžou dělat. Takový člověk se musí dát na to, pro co je stvořen. Talent čeká, až se mu dá šance. A pak je druhý typ lidí, univerzální, kteří zkoušejí všechno možné, fluktuují zleva doprava, koketují s humanitním oborem, pak zase s matikou, s uměním, nic moc nejde a všechno trochu, a to jsou typy jako já nebo moje dcera Karolína, jež náhoda může nakonec přivést k povolání, v němž jejich životy nakonec najdou naplnění.

